

УДК 330.332:502.33

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.1.12>

Боровік Л.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7200-0497>

Borovik Lyubov

State Higher Educational Institution
«Kherson State Agrarian University»

**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

**FORMATION OF THE ECOLOGICAL INVESTMENT POTENTIAL
OF AGRICULTURE**

У статті запропоновано низку заходів, які можуть посилити вплив інвестиційної політики на формування екологічного інвестиційного потенціалу сільського господарства. Враховуючи, що природокористування й екологічний стан сільськогосподарської галузі є тими чинниками, які безпосередньо впливають на ефективність аграрного виробництва та його інвестиційну привабливість, є необхідність більш ретельно їх дослідити, виявити фактори, які негативно впливають на використання інвестиційного екологічного потенціалу, а також дати рекомендації щодо поліпшення екологічної ситуації у аграрному секторі економіки. Запропоновані нами заходи, скеровані на раціональне використання природного інвестиційного потенціалу можуть позитивно вплинути на підвищення екологічної безпеки сільського господарства у регіонах України.

Ключові слова: інвестиційна політика, аграрна галузь, екологія, охорона довкілля, земельні угіддя, родючість ґрунтів, бюджет.

В статье предложен ряд мер, которые могут усилить влияние инвестиционной политики на формирование экологического инвестиционного потенциала сельского хозяйства. Учитывая, что природопользование и экологическое состояние сельскохозяйственной отрасли является теми факторами, которые непосредственно влияют на эффективность

аграрного виробництва и его инвестиционную привлекательность, необходимость более тщательно их исследовать, выявить факторы, которые негативно влияют на использование инвестиционного экологического потенциала, а также дать рекомендации по улучшению экологической ситуации в аграрном секторе экономики. Предложены нами мероприятия, направленные на рациональное использование естественного инвестиционного потенциала могут положительно повлиять на повышение экологической безопасности сельского хозяйства в регионах Украины.

Ключевые слова: инвестиционная политика, аграрная отрасль, экология, охрана окружающей среды, земельные угодья, плодородие почв, бюджет.

The investment policy of agricultural development is aimed at strengthening the environmental investment potential of the industry as one of the main factors for the growth of agricultural production. The aim of the article is to study the influence of the investment policy of agricultural development on the formation of the natural environmental investment potential of the industry. Environmental security is one of the most important components of a country's national security, which affects its economic development and the social situation of the population of Ukraine. The investment policy of regional agricultural development, influencing the state authorities, directs efforts to improve the ecological situation as a factor determining the level of natural restoration of land resources, the quality of agricultural products and the possibility of living for the population in a particular territory. The investment policy of regional development of agriculture takes into account the results of scientific research in the formation of the system of environmental management, stabilization and improvement of the ecological state of the industry. The main objectives of the investment policy of regional agricultural development is the development of high-performance, ecological, safe, agro-industrial production; the creation of a highly competitive agricultural sector in the domestic and foreign markets; soil fertility; ensuring the effective use of irrigated and drained farmland; improving the efficiency and reliability of irrigation and drainage systems, as well as the rational use of water resources of the country. We draw attention to the fact that a high level of environmental risks in agriculture is the result of production activities of economic entities: their failure to comply with scientifically based land use rules, low level of implementation of environmentally friendly technologies, reduces the economic efficiency of agricultural production and creates a risk to human health. It has been established that the state does not allocate sufficient funds from the state budget for the restoration of land and water resources, which are the determining factors for the development of agriculture and its investment attractiveness. Our proposed measures aimed at the rational use of the natural investment potential can positively affect the improvement of the environmental safety of agriculture in the regions of Ukraine.

Key words: investment policy, agrarian industry, ecology, environmental protection, land, soil fertility, budget.

Постановка проблеми. Інвестиційна політика розвитку сільського господарства скерована на зміцнення екологічного інвестиційного потенціалу галузі як одного з основних факторів зростання аграрного виробництва. Вирішення цієї проблеми потребує великих зусиль з боку державних і регіональних органів влади, політиків, науковців й громадськості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у поліпшення екологічної ситуації в країні внесли такі вчені як І. Бистряков, О. Васюта, С. Генсерук, Л. Гринів, Б. Данилишин, С. Дорогунцов, О. Кашенко, Є. Хлобистов. Ними та багатьма іншими вченими доведено, що при дотриманні науково обґрунтованих технологій використання природного ресурсу він здатен відтворювати свій потенціал.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу інвестиційної політики розвитку сільського господарства на формування природного екологічного інвестиційного потенціалу галузі.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна політика регіонального розвитку сільського господарства, впливаючи на органи державної влади, скеровує зусилля на поліпшення екологічної ситуації, як фактору, що визначає рівень природного відновлення земельних ресурсів, якість аграрної продукції та можливість проживання населення на тій чи іншій території. Згідно зі статтею 16 Конституції України на державу

покладається обов'язок забезпечення екологічної безпеки і підтримки екологічної рівноваги на території країни. Крім Конституції України екологічне законодавство спирається на такі Закони України: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», «Про екологічну експертизу», «Про порядок розроблення державних екологічних програм», та ін. Існує також блок законів, дотримання яких є обов'язковим для суб'єктів підприємницької діяльності.

Значний вклад в підвищення екологічної безпеки держави внесли такі вчені-економісти як: І.К. Бистряков, О.А. Васюта, С.А. Генсирук, З.В. Герасимчук, Л.С. Гринів, Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, А.Б. Качинський, Л.Г. Мельник, В.Я. Шевчук та ін. Ними, та багатьма іншими вченими, доведено, що при дотриманні науково обгрунтованих технологій використання природних ресурсів, вони здатні постійно відтворювати свій природний потенціал. Вивчаючи проблеми впливу сучасного виробництва на навколишнє середовище Д. Нікітін, М. Лемешев, Н. Новікова та ін. вважають, що сучасне виробництво потребує застосування таких технологій, які б не входили в конфлікт з природою [3; 2]. Такої ж думки дотримується С. Дорогунцов, Л. Мельник, О. Ральчук, В. Ковтун, О. Кашенко та ін., пропонуючи на підприємствах застосовувати екологічні й енергозберігаючі технології [1; 2]. Інвестиційна політика регіонального розвитку сільського господарства враховує результати наукових досліджень при формуванні системи природокористування, стабілізації та поліпшення екологічного стану галузі. Вона передбачає впровадження інноваційних, екологобезпечних технологій, заборону використання тих пестицидів і гербіцидів у сільськогосподарському виробництві, які є небезпечними для людей та довкілля, інформованість суспільства про погіршення екологічного стану на окремих територіях, а також залучення громадських територіальних об'єднань до розв'язань екологічних проблем. При цьому, взаємовідносини державних органів виконавчої влади і громадськості регулюються чинним законодавством і, перш за все, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Одними з основних цілей інвестиційної політики регіонального розвитку сільського господарства є розвиток високопродуктивного екологічного безпечного агропромислового виробництва; створення високоєфективного конкурентоспроможного аграрного сектору на внутрішньому і зовнішньому ринках; підвищення родючості ґрунтів; забезпечення ефективного використання зрошуваних та осушених сільгоспугідь; підвищення ефективності та надійності функціонування зрошувальних й дренажних систем, а також раціонального використання водних ресурсів країни.

Важливе місце в реалізації політики екологічної безпеки має формування бюджетів на загальнодержавному, регіональному й місцевому рівнях, які повинні передбачати максимально можливі відрахування на охорону навколишнього природного середовища та мали б тенденцію до щорічного збільшення обсягів природоохоронного інвестування. Державний Фонд охорони навколишнього природного середовища є складовою Державного бюджету України, формується за рахунок коштів збору за забруднення навколишнього природного середовища та інших коштів, визначених чинним законодавством. Головним розпорядником коштів Фонду є Мінприроди України, яке фінансує природоохоронні інвестиційні програми і окремі заходи за погодженням з Мінфіном (табл. 1).

Планування природоохоронних заходів за державними програмами здійснюється щорічно Міністерством Природи України, його територіальними відділеннями та органами державного управління у його складі. Дефіцит бюджетних коштів, що виділяються на виконання природоохоронних програм, непрозорість їх використання та високий рівень корупції не сприяють формуванню ефективної політики екологічної безпеки [4; 5]. Одним з шляхів збільшення обсягів інвестування природоохоронних заходів є фінан-

Таблиця 1

**Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища
за видами природоохоронних заходів***

Інвестування заходів	2010	2014	2015	2016	2017
Усього	2761,5	7959,9	7675,6	13390,5	11025,6
Охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	1139,9	1915,1	1422,9	2502,8	2608,1
Очищення зворотних вод	734,7	1122,2	848,9	1160,0	1276,5
Поводження з відходами	475,6	784,0	737,5	2208,7	2471,0
Захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	319,9	359,9	388,3	420,0	1284,5
Збереження біорізноманіття і середовища існування	19,5	11,5	22,3	49,6	177,3
Інші види природоохоронної діяльності	71,9	3767,2	4255,7	7049,4	3208,2

* Складено автором за даними Державної служби статистики України

сування загальнодержавних, регіональних й місцевих екологічних програм всіма учасниками підприємницької діяльності. Місцева влада, використовуючи важелі адміністративного впливу, повинна співпрацювати з благодійними організаціями та спрямовувати кошти на соціальні потреби, покращення якості життя населення. Це стосується, перш за все, тих територій, які потерпають від забруднення довкілля промисловими підприємствами, підтоплення населених пунктів, внаслідок неефективного і нерационального використання водних ресурсів та вирубки лісів, знищення лісосмуг навколо водоймищ. Екологічний ризик – це імовірність негативних наслідків від сукупності шкідливих впливів на навколишнє середовище. Величина його прямо впливає на розмір можливих збитків. Оцінюючи рівень екологічних ризиків на тій чи іншій території, інвестор визначає збитки, які він може отримати у майбутньому. Здебільшого, такі екологонебезпечні території не приваблюють інвесторів і відстають у своєму економічному та соціальному розвитку. Враховуючи це, держава та регіони повинні здійснювати перманентний моніторинг проблемних територій, стимулювати впровадження екологобезпечних технологій у сільському господарстві, інвестувати кошти на відновлювальні роботи, запобігаючи передчасному виводу з експлуатації земельних угідь, здійснювати соціальний захист населення від небажаних наслідків безвідповідального втручання людини в природу.

Стратегія управління екологічною безпекою в аграрному секторі повинна враховувати такі чинники, як науково обґрунтоване землекористування, впровадження інноваційних технологій обробітку ґрунтів, раціональне використання водних ресурсів для зрошення сільськогосподарських культур, внесення оптимальних норм мінеральних добрив, які не завдають шкоди здоров'ю людей та ін. Інвестування заходів, направлених на охорону довкілля та поліпшення екологічної безпеки населення, дає змогу усунути протиріччя, які виникають між економічним розвитком регіону та його соціально-екологічними наслідками.

Отже, основною метою інвестиційної політики регіонального розвитку сільського господарства повинно бути не тільки збереження водних і земельних ресурсів, а й підвищення рівня їх природної цінності, що є визначальним фактором привабливості аграрного сектору економіки для інвесторів та покращення якості життєдіяльності сільського населення.

Ефективність використання земельно-ресурсного потенціалу є низькою в порівнянні з економічно-розвинутими країнами Європи. Через недбалість ведення сільсько-

господарського виробництва, порушення вимог до виробничої експлуатації земельних угідь, нехтування сучасними науковими розробками та рекомендаціями науковців щодо застосування науково-обґрунтованих сівозмін, використання поливної води на зрошуваних землях, методів і норм застосування добрив, гербіцидів і отрутохімікатів, з кожним роком зростають обсяги сільгоспугідь, які стають непридатними для аграрного землекористування. Особливої уваги заслуговує Причорноморський економічний район України, де незначна кількість атмосферних опадів при високих показниках середньорічного випаровування унеможлиблює раціональне ведення господарства, знецінює результати клопіткої праці селянина.

Зменшення обсягів хімічної меліорації погіршило фізичні та хімічні властивості орного шару ґрунтів на півдні України, призвело до їх засоленості та часткової втрати інвестиційної привабливості. Враховуючи також і те, що в господарствах не має технічних засобів, за допомогою яких вони могли здійснювати цю технологічну операцію та її високу вартість, на наш погляд, доцільно в сучасному зрошуваному землеробстві використовувати сівозміни, які б мали меліоративні поля, на яких би висівались сидеральні культури для подальшого їх заорювання в ґрунт. До того ж, сівозміни на зрошуваних землях в своїй структурі повинні містити такі високорентабельні культури як соя, кукурудза на зерно, овочеві та баштанні культури. Недостатня кількість механізованих складів для їх зберігання, недосконалість технологій очищення стічних вод та викидів у атмосферу забруднюючих хімічних сполук промисловими підприємствами, низькі темпи вводу в експлуатацію сучасних станцій та механізмів, які не дають можливості забруднювати токсичними речовинами довкілля, робить орну землю малоприсадною для вирощування конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Екологічний стан сільськогосподарської галузі потребує здійснення корективів у інвестиційній політиці держави і регіонів. Для цього необхідно переоцінити інвестиційні проекти в частині впливу виробництва на екологічну ситуацію, ввести соціальні розділи, які б гарантували відтворення природного середовища та зростання рівня родючості земель сільськогосподарського призначення. Очевидно, що держава та її регіони повинні не тільки збільшити обсяги бюджетних видатків науковій дослідженню, а й на заходи і програми з охорони навколишнього середовища, які є незначними (рис. 1). Частка видатків з бюджету країни на охорону навколишнього середовища є невисокою, складає 0,7-1,1% (рис. 2) і потребує значного збільшення.

Великі збитки сільське господарство отримує від викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин.

Через недостатнє очищення токсичних викидів, обсяги забруднення водоймищ та земель сільськогосподарського призначення є високими, що негативно впливає на отримання екологічно чистої продукції, знижує її ціну та конкурентоспроможність.

Враховуючи вищевикладене, інвестиційна політика регіонального розвитку сільськогосподарства повинна скеровувати зусилля на розробку і реалізацію таких регіональних програм соціально-економічного розвитку галузі, які б сприяли зменшенню шкідливого впливу виробничої діяльності суб'єктів господарювання на довколишнє середовище й стимулювали б впровадження екологобезпечних технологій. З цією метою необхідно вжити наступних заходів:

- посилити відповідальність землекористувачів за екологонебезпечне використання земельних і водних ресурсів;
- оптимізувати площі сільськогосподарських угідь, зменшуючи їх розораність та впроваджуючи екологобезпечні технології;
- стимулювати виробництво органічної продукції землеробства;
- забезпечити своєчасність виведення деградованих земель із сільськогосподарського обороту як джерела підвищеної екологічної небезпеки;

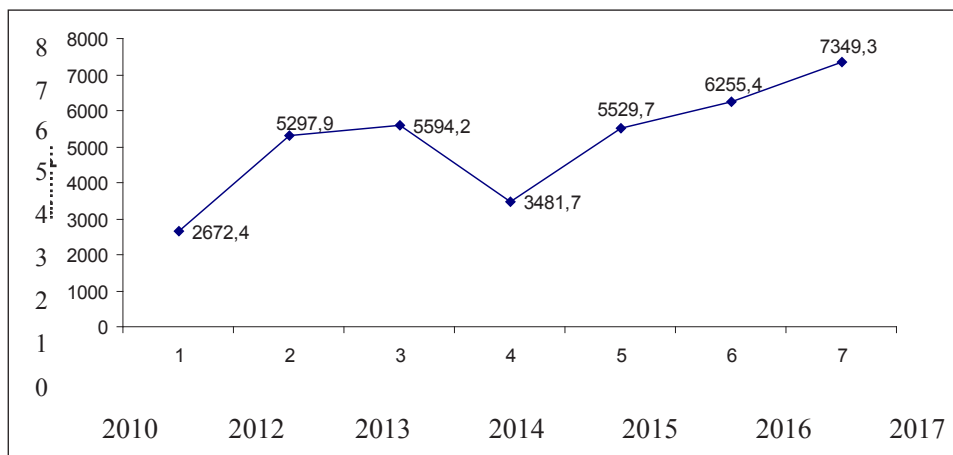

Рис. 1. Витрати бюджету на охорону навколишнього середовища, млн. грн*
* За даними Державної служби статистики України

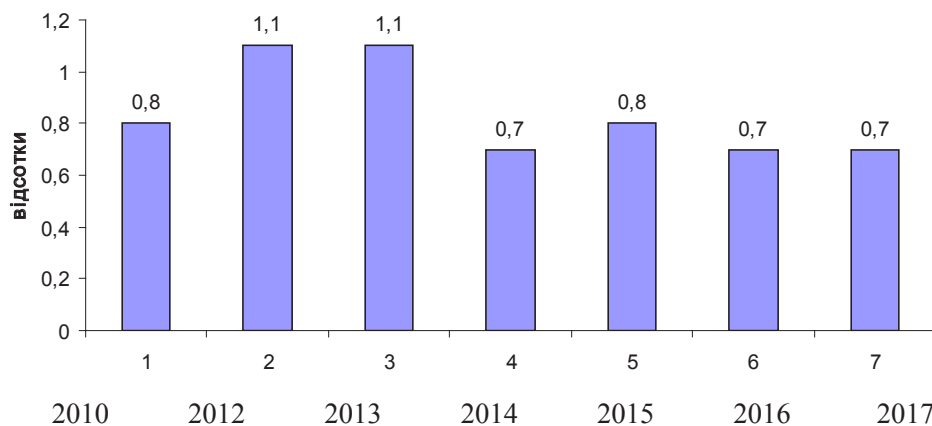

Рис. 2. Частка видатків бюджету країни, від їх загального обсягу на охорону навколишнього природного середовища, % *

* За даними Державної служби статистики України

– стимулювати раціональне використання природних ресурсів та перехід на модель сталого екологічнобезпечного землекористування;

– збільшити обсяги лісистості за рахунок створення штучних лісових насаджень на малопродуктивних, деградованих, технологічно забруднених землях.

На наш погляд, реалізація вищевказаних заходів позитивно вплине на підвищення рівня екологічної безпеки, сприятиме створенню привабливого екологічного середовища у сільському господарстві країни.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи важливість екологічного середовища для розвитку аграрного сектору економіки, інвестиційна політика регіонального розвитку сільського господарства скеровує зусилля на зростання інвестиційного потенціалу як фактору покращення економічного, екологічного й соціального стану галузі.

Звертаємо увагу на те, що високий рівень екологічних ризиків у сільському господарстві є результатом виробничої діяльності суб'єктів господарювання: недотримання ними науково обґрунтованих правил землекористування, низьким рівнем впровадження екологобезпечних технологій, що знижує економічну ефективність аграрного виробництва та створює небезпеку здоров'ю людини.

Встановлено, що держава недостатньо виділяє коштів з державного бюджету на відновлення земельних і водних ресурсів, які є визначальними чинниками розвитку сільського господарства та його інвестиційної привабливості. Запропоновані нами заходи, скеровані на раціональне використання природного інвестиційного потенціалу можуть позитивно вплинути на підвищення екологічної безпеки сільського господарства у регіонах України.

Список використаних джерел:

1. Дорогунцов С.І., Ральчук О.М. Управління техногенно-екологічною безпекою у парадигмі сталого розвитку: концепція системно-динамічного вирішення. Київ, 2001. 172 с.
2. Мельник Л.Ю., Макаренко П.Н., Любович О.А. Аграрне підприємство і держава. Дніпропетровськ, 1999. 259 с.
3. Новікова Н.Л. Особливості та умови відтворення в сільському господарстві України. *Агросвіт*. 2011. № 4. С. 19–21.
4. Кашенко О.Л. Фінанси природокористування. Суми, 1999. 420 с.
5. Іртишчева І.О., Потапенко О.М. Економіко-екологічні проблеми забруднення навколишнього середовища побутовими відходами: сучасний стан та шляхи вирішення. *Бізнес-Навігатор*. 2011. № 23. С. 173–177.

References:

1. Dorohuntsov S.I., Ral'chuk O.M. (2001). *Upravlinnya tekhnogenno-ekolohichnoyu bezpekoyu u paradyhmi staloho rozvytku: kontseptsiya systemno-dynamichnoho vyrishennya* [Management of technogenic-ecological safety in the paradigm of sustainable development: the concept of system-dynamic solution]. Kyiv. (in Ukrainian)
2. Mel'nyk L.Yu., Makarenko P.N., Lyubovych O.A. (1999). *Ahrarne pidpryyemstvo i derzhava* [Agrarian enterprise and the state]. Dnipropetrovs'k. (in Ukrainian)
3. Novikova N.L. (2011). *Osoblyvosti ta umovy vidtvorennya v sil's'komu hospodarstvi Ukrayiny* [Features and conditions of reproduction in agriculture of Ukraine]. *Ahrosvit*, vol. 4, pp. 19–21.
4. Kashenko O.L. (1999). *Finansy pryrodokorystuvannya* [Environmental finance]. Sumy. (in Ukrainian)
5. Irtysheva I.O., Potapenko O.M. (2011). *Ekonomiko-ekolohichni problemy zabrudnennya navkolyshn'oho seredovyscha pobutovymy vidkhodamy: suchasnyy stan ta shlyakhy vyrishennya* [Economic-ecological problems of environmental pollution of household waste: current state and ways of solution]. *Business-Navigator*, vol. 23, pp. 173–177.